

Bijlage F Beoordelingsformulier Waardevolle / Monumentale / Veteranen Bomen

Dit formulier is bedoeld voor gebruik in het veld door gecertificeerde boombeheerders (minimaal ETT). Indien specifieke kennis ontbreekt over bijvoorbeeld ecologie, veteranisering of cultuurhistorische waarde, moet een vakspecialist met aantoonbare ervaring worden ingeschakeld of advies worden ingewonnen. Dit kan bijvoorbeeld een specialist zijn op het gebied van ecologie, veteraanbomen, historie, landschappen, zwammen of insecten.

Bij elke beoordeling moeten minimaal 2 duidelijke foto's van de boom worden toegevoegd. Datum en handtekening van de beoordelaar zijn verplicht.

Herinneringsbomen en nationaal beschermde bomen worden automatisch geclassificeerd als waardevol/monumentaal/veteraan en hoeven niet volgens dit formulier beoordeeld te worden.

Let op: een boom kan meerdere classificaties tegelijk krijgen (bijv. monumentaal én toekomstig veteraan). Elke classificatie afzonderlijk geeft beschermde status.

Randvoorwaarden

- Geen onoverkomelijk gevaar of onveilige situatie (beheerbaar).
- Boom zichtbaar vanaf openbaar gebied of aantoonbare maatschappelijke/cultuurhistorische betekenis.
- Levensverwachting minimaal 5 jaar óf duurzaam te behouden als ecologische boom.
- Indien risico aanwezig: eerst onderzoeken of dit beheersbaar is via reductie, kabling, of beschermde zones (exclusion zones). Een beschermingszone (exclusion zone) is een afgebakend gebied rond de boom waar geen activiteiten plaatsvinden om risico's te beperken en de boom veilig te behouden.

A) Fysiologische vitaliteit – max. 10

Beoordeel kroonbeeld, jaarschot en bladbeeld. Dood hout telt hier niet mee (valt onder ecologische waarde).

Onderdeel	Score (vaste waarden)	Checklist / Voorbeeld	Toelichting beoordelaar
Vitaal	10	Kroontransparantie ≤ 25%, jaarschot normaal, bladbeeld homogeen	
Gereduceerd	7	Transparantie 26–40%, lichte twijgsterte <10%	
Zwak	4	Transparantie 41–60%, taksterfte 10–30%	
Terminaal	0	Transparantie > 60% of taksterfte > 30%	

Subtotaal score dit onderdeel: _____

B) Structuur & beheersbaarheid – max. 10

Beoordeel risico's en beheeropties. Houtrot en holvorming zijn niet automatisch negatief: sommige soorten (wilg, populier, eik, beuk, catalpa) kunnen adventiefwortels of nieuwe stammen vormen. Houtrot heeft ecologische waarde (zie C/D). Alleen aftrek als risico niet beheersbaar is.

Onderdeel	Score (vaste waarden)	Checklist / Voorbeeld	Toelichting beoordelaar
Geen relevante gebreken	10	Laag risico, reguliere snoeicyclus volstaat	
Matig gebrek of houtrot	7	Scheur, holte of dode takken, maar beheersbaar via reductie $\leq 15-20\%$, kabeling of exclusion zone	
Partiële stamrot of meerdere gebreken	4	Holvorming aanwezig; ecologisch waardevol; risico beheersbaar via zonebeheer/reductie	
Onacceptabel risico	0	Direct gevaar, geen beheeroptie mogelijk → alleen ecoboombij afzetting	

Subtotaal score dit onderdeel: _____

C) Microhabitats – max. 20

Tel aanwezige microhabitats. Per type +2 punten (max. 20). Sap-/exsudatieplekken = plaatsen waar vocht, hars of andere sappen uit de stam of takken vrijkomen, vaak een belangrijk habitat voor insecten en schimmels.

Onderdeel	Score (vaste waarden)	Checklist / Voorbeeld	Toelichting beoordelaar
Checklist	+2 per type (max. 20)	Holtes, spechtengaten, loslatende schors, waterhoudende oksels, dode takken >8cm, staand dood hout, zwammen, sap-/exsudatieplekken, ruwe schors, epifyten (mossen, korstmossen), insectengangen	

Subtotaal score dit onderdeel: _____

D) Flora, fauna, fungi & flora-soorten – max. 15

Beoordeel aanwezigheid van soorten. Waarnemingen moeten onderbouwd zijn met foto, rapport of betrouwbare bron. Neem naast fauna ook zwammen, schimmels en specialistische plantensoorten mee. Frass = uitwerpselen of boormeel van insecten dat zichtbaar kan zijn bij houtaantastingen.

Onderdeel	Score (vaste waarden)	Checklist / Voorbeeld	Toelichting beoordelaar
Geen aanwijzingen	0	Geen zichtbare of gemelde soorten	
Waarschijnlijk	5	Indirecte sporen: frass, braakballen, zwamresten, afgevreten vegetatie, bijzondere epifyten, betrouwbare melding	
Bevestigd	10	Foto/rapport van soorten (vogels, zoogdieren, insecten), specialistische epifyten (mossen, korstmossen), houtafbrekende schimmels (tonderzwam, eikhaas), bijzondere kruidlaag	
Beschermde kernfunctie	15	Wettelijk beschermde of Rode-Lijst soorten: vleermuizen, jaarrond beschermde nesten, Rode-Lijst planten, zeldzame epifyten, indicatorpaddenstoelen	

Subtotaal score dit onderdeel: _____

E) Ecosysteemdiensten – max. 8

Beoordeel bijdrage aan klimaatadaptatie en leefomgeving. Per onderdeel score: 0 = afwezig, 1 = beperkt aanwezig, 2 = duidelijk aanwezig.

Criteria:

- Schaduw/verkoeling: kroonprojectie op verharding of gebouwen (geen = 0 / beperkt = 1 / sterk = 2).
- Wateropvang/infiltratie: doorwortelbare bodem, bijdrage aan afwatering (geen = 0 / beperkt = 1 / sterk = 2).
- Luchtkwaliteit/fijnstof: ligging bij drukke weg, scholen, zorgcluster (geen = 0 / beperkt = 1 / sterk = 2).
- Klimaatadaptieve structuur: onderdeel groenplan, koelingsstructuur, stedelijke hittebestrijding (geen = 0 / beperkt = 1 / sterk = 2).

Onderdeel	Score (vaste waarden)	Checklist / Voorbeeld	Toelichting beoordelaar
Schaduw/verkoeling	0 / 1 / 2	Effect op hittestress	
Wateropvang/infiltratie	0 / 1 / 2	Doorwortelbare bodem, wadi/broekzone	
Luchtkwaliteit/fijnstof	0 / 1 / 2	Ligging bij drukke weg of gevoelige functies	
Klimaatadaptieve structuur	0 / 1 / 2	Onderdeel stedelijk groenplan of hittebestrijding	

Subtotaal score dit onderdeel: _____

F) Cultuurhistorie & landschap – max. 20

Waarde als historisch element of beeldbepalend landschapsonderdeel. Herinneringsbomen zijn automatisch waardevol.

Onderdeel	Score (vaste waarden)	Checklist / Voorbeeld	Toelichting beoordelaar
Gedocumenteerd erfgoed	10	Archief/kaart/erfgoedstructuur	
Lokaal erkend	5	Baakboom, horizonboom, erfboom, dorpsbeeld	
Intacte laan/groep	5	Onderdeel beeldbepalende structuur	
Historische snoeivorm	5	Knot, lei, etalageboom in continuïteit	

Subtotaal score dit onderdeel: _____

G) Dendrologische waarde – max. 10

Beoordeel soort, cultivar of wetenschappelijke betekenis. Gebruik literatuur of registraties ter onderbouwing. De genoemde soorten zijn voorbeelden, de lijst is niet limitatief.

Onderdeel	Score (vaste waarden)	Checklist / Voorbeeld	Toelichting beoordelaar
Algemeen	0	Voorbeelden: Zomereik, esdoorn, populier, wilg, plataan (gangbare cultivars)	
Minder courant	5	Voorbeelden: Amberboom, moerascipres, tulpenboom, katsuraboom, oude fruitcultivar	
Zeldzaam/uniek	10	Voorbeelden: Ginkgo (historisch), antieke cultivar, arboretherkomst, grootste/dikste/oudste van soort	

Subtotaal score dit onderdeel: _____

H) Potentieel tot veteranisering – max. 15

Beoordeel kans dat de boom zich ontwikkelt tot veteraan. Veteraniserend beheer = stapsgewijze reductie, behoud dood hout, beschermde zones. Retrenchment = geleidelijke kroonreductie waarbij de boom kleiner wordt om vitaliteit en stabiliteit te behouden, terwijl habitat behouden blijft.

Onderdeel	Score (vaste waarden)	Checklist / Voorbeeld	Toelichting beoordelaar
Geen potentieel	0	Geen kenmerken, krappe standplaats	
Beginstadium	5	Enkele kenmerken (holte, dood hout), ruimte aanwezig	
Ontwikkeld	10	Meerdere kenmerken, geschikte locatie, retrenchment mogelijk	
Hoog potentieel	15	Duidelijk veteraan in wording, veilig te begeleiden met plan	

Subtotaal score dit onderdeel: _____

I) Ruimtelijke context & toekomstperspectief – max. 10

Beoordeel rol in ruimtelijke en ecologische structuren. Bedreigde bomen krijgen geen minscore: ook zij kunnen waardevol/monumentaal/veteraan zijn en bescherming verdienen.

Onderdeel	Score (vaste waarden)	Checklist / Voorbeeld	Toelichting beoordelaar
Neutraal	0	Geen bijzondere rol	
Lokaal versterkend	5	Onderdeel wijkgroenstructuur, straat/park	
Regionaal/nationaal	10	Ecocorridor, Natura2000, beschermd gezicht	

Subtotaal score dit onderdeel: _____

Eindscore en conclusie

Totale score: _____ / 120

Classificatie (meerdere classificaties mogelijk):

- Waardevol: 31–60 punten (of automatisch door status)
- Monumentaal: 61–90 punten
- Veteraan: 91+ punten of nationaal beschermd

Opmerkingen beoordelaar:

Datum: _____ Naam & Handtekening beoordelaar: _____

Leidraad – Definities en Criteria Bomen

1. Waardevolle boom

Definitie:

Een boom die zich onderscheidt door zijn bijzondere waarde voor natuur, mens of omgeving, maar nog niet de status van monumentaal of veteraan heeft bereikt.

Criteria:

- Leeftijd / omvang: ouder of groter dan gemiddeld voor de soort, maar nog niet uitzonderlijk oud.
- Biodiversiteit: draagt aantoonbaar bij aan soortenrijkdom (bijv. nestplaatsen, bloei/vruchtvorming, insectenwaarde).
- Ecologie & ecosysteemdiensten: levert belangrijke functies zoals schaduw, verkoeling, waterregulatie, luchtkwaliteit, CO₂-opslag.
- Cultuurhistorische / maatschappelijke waarde: geplant ter gelegenheid (herdenking, markering), of onderdeel van historisch landschapselement (laan, erf, park).
- Landschappelijke waarde: beeldbepalend voor straat, wijk of landschap.
- Dendrologische waarde: zeldzame soort of variëteit, bijzonder exemplaar.

2. Monumentale boom

Definitie:

Een boom die door leeftijd (≥ 50 jaar) en/of zijn cultuurhistorische, ecologische of landschappelijke betekenis blijvende waarde heeft en om die reden bescherming verdient. Een herinneringsboom (bijv. oorlogs- of gedenkboom) wordt altijd als monumentaal beschouwd.

Criteria:

- Leeftijd: ≥ 25 jaar óf uitzonderlijke waarde ongeacht leeftijd (bijv. herdenkingsboom).
- Cultuurhistorie: verbonden aan belangrijke gebeurtenissen, personen of tradities.
- Landschappelijk: markant aanwezig in de omgeving (dorpsplein, landgoed, park, laan).
- Biodiversiteit: aantoonbaar habitat voor soorten (bijv. holten, dode takken, rijke bloei).
- Zeldzaamheid: vertegenwoordiger van zeldzame soort, variëteit of groeivorm.
- Beleving: draagt bij aan identiteit en erfgoed van een plek of gemeenschap.

3. Potentiële veteraanboom

Definitie:

Een boom die door zijn huidige omvang, leeftijd of kenmerken de potentie heeft om uit te groeien tot een veteraanboom en die daarom gericht behouden en beheerd moet worden.

Criteria:

- Omtrek / diameter: voldoet aan vastgestelde vuistregels per soort (zie veldhandboek).
- Leeftijd: vaak middelbaar tot oud, maar nog in vitale fase.
- Structuur: vertoont beginnende kenmerken zoals wondvorming, beginnende holtes, dood hout, of speciale groeivormen.
- Ecologie: biedt al deels habitatwaarde (bijv. voor vleermuizen of insecten), maar nog niet volledig ontwikkeld.
- Beheerdoel: boom wordt bewust gespaard, begeleid en beheerd met oog op toekomstig veteraanstatus.

4. Veteraanboom

Definitie:

Een boom die door zijn leeftijd, omvang en structuur een uitzonderlijk hoge ecologische, cultuurhistorische en landschappelijke waarde vertegenwoordigt. Een veteraanboom is onmisbaar als biotoop voor talloze organismen en vormt een levend erfgoedobject.

Criteria:

- Omtrek / diameter: voldoet ruimschoots aan de soortspecifieke grenswaarden (zie veldhandboek).
- Leeftijd: zeer oud voor de soort (relatief of absoluut).
- Structuur & kenmerken: duidelijke aanwezigheid van holtes, dood hout, wondvorming, afstervende delen, stamvoetrot, kroonstructuren die habitat vormen.
- Ecologie: essentiële biotoop voor vleermuizen, vogels, insecten, korstmossen, paddenstoelen.
- Cultuurhistorie: vaak onderdeel van historische landschappen, landgoederen of dorpsgezichten.
- Beheer: vraagt om maatwerk en langdurige nazorg gericht op behoud van de levensfase.

5. Toepassing voor beschermde bomenlijst

Bomen kunnen worden opgenomen op een beschermde bomenlijst als zij voldoen aan de criteria voor:

- Waardevolle boom
- Monumentale boom
- Potentiële veteranenboom
- Veteranenboom

Bij opname worden alle aspecten meegewogen:

- Biodiversiteit & ecologie
- Leeftijd & omvang
- Dendrologische waarde (soort, zeldzaamheid)
- Cultuurhistorie & herinneringsfunctie
- Ecosysteemdiensten (klimaatadaptatie, luchtkwaliteit, waterbuffering)
- Landschappelijke waarde & beeldbepalendheid

6. Beslisdiagram

Het onderstaande schema helpt bij het bepalen van de categorie van een boom:

→ Stap 1: Is de boom ≥ 25 jaar of herdenkingsboom? → Ja = Monumentaal.

→ Stap 2: Heeft de boom uitzonderlijke omvang (zie vuistregels)? → Ja = Potentiële veteranen of Veteranen.

→ Stap 3: Vertonen zich duidelijke veteranenkenmerken (holtes, dood hout, ecologische niche)? → Ja = Veteranen.

→ Stap 4: Heeft de boom landschappelijke, ecologische of cultuurhistorische waarde zonder uitzonderlijke leeftijd/omvang? → Waardevol.

→ Stap 5: Indien geen van bovenstaande → boom valt buiten beschermde categorie.

Veldhandboek Vuistregels toekomstige & Bestaande Veteraanbomen (NL)

Meetmethode: Omtrek op 1,3 m hoogte (borsthoogte). Diameter = Omtrek ÷ 3,14.

Kleuren: Potentieel | Behouden | Veteraan

Boomsoort	Potentieel (omtrek/cm / diam/cm)	Behouden (omtrek/cm / diam/cm)	Veteraan (omtrek/cm / diam/cm)
Zomereik / Wintereik (<i>Quercus robur/petraea</i>)	320 / 100	470 / 150	630 / 200
Beuk (<i>Fagus sylvatica</i>)	250 / 80	350 / 110	500 / 160
Linde (<i>Tilia cordata, platyphyllos, × europaea</i>)	250 / 80	350 / 110	500 / 160
Es (<i>Fraxinus excelsior</i>)	220 / 70	320 / 100	450 / 145
Iep (<i>Ulmus spec.</i>)	220 / 70	320 / 100	450 / 145
Haagbeuk (<i>Carpinus betulus</i>)	200 / 65	300 / 95	400 / 125
Gewone esdoorn (<i>Acer pseudoplatanus/platanoides</i>)	200 / 65	300 / 95	400 / 125
Veldesdoorn (<i>Acer campestre</i>)	180 / 60	260 / 85	350 / 110
Populier (<i>Populus spec.</i>)	300 / 95	450 / 145	600 / 190
Wilg (<i>Salix spec.</i>)	250 / 80	350 / 110	500 / 160
Paardekastanje (<i>Aesculus hippocastanum</i>)	250 / 80	350 / 110	500 / 160
Tamme kastanje (<i>Castanea sativa</i>)	300 / 95	450 / 145	600 / 190
Vleugelnoot (<i>Pterocarya fraxinifolia</i>)	250 / 80	350 / 110	500 / 160
Robinia (<i>Robinia pseudoacacia</i>)	200 / 65	300 / 95	400 / 125
Meidoorn (<i>Crataegus spec.</i>)	120 / 40	180 / 60	250 / 80
Appel / Peer (<i>Malus domestica / Pyrus communis</i>)	120 / 40	180 / 60	250 / 80
Wilde appel (<i>Malus sylvestris</i>)	120 / 40	180 / 60	250 / 80
Wilde peer (<i>Pyrus pyraster</i>)	120 / 40	180 / 60	250 / 80
Zoete kers (<i>Prunus avium</i>)	150 / 50	220 / 70	300 / 95
Wilde vogelkers (<i>Prunus padus</i>)	150 / 50	220 / 70	300 / 95
Amerikaanse vogelkers (<i>Prunus serotina</i>)	120 / 40	180 / 60	250 / 80
Walnoot (<i>Juglans regia</i>)	200 / 65	300 / 95	400 / 125
Els (<i>Alnus glutinosa / incana</i>)	200 / 65	300 / 95	400 / 125
Berk (<i>Betula pendula / pubescens</i>)	180 / 60	260 / 85	350 / 110
Wilde lijsterbes (<i>Sorbus aucuparia</i>)	150 / 50	220 / 70	300 / 95
Elsbes (<i>Sorbus torminalis</i>)	180 / 60	260 / 85	350 / 110
Hulst (<i>Ilex aquifolium</i>)	100 / 32	150 / 48	220 / 70
Vuilboom (<i>Frangula alnus</i>)	80 / 25	120 / 40	180 / 60
Wilde kornoelje (<i>Cornus sanguinea</i>)	80 / 25	120 / 40	180 / 60
Fladderiep (<i>Ulmus laevis</i>)	200 / 65	300 / 95	400 / 125
Taxus (<i>Taxus baccata</i>)	150 / 50	220 / 70	300 / 95
Grove den (<i>Pinus sylvestris</i>)	200 / 65	300 / 95	400 / 125
Zwarte den (<i>Pinus nigra</i>)	200 / 65	300 / 95	400 / 125
Plataan (<i>Platanus × hispanica</i>)	250 / 80	350 / 110	500 / 160
Ceder (<i>Cedrus atlantica/libani/deodara</i>)	250 / 80	350 / 110	500 / 160
Ginkgo (<i>Ginkgo biloba</i>)	200 / 65	300 / 95	400 / 125

Aantekeningen voor gebruik in het veld

- Meetwijze: altijd op 130 cm hoogte, tenzij boom afwijkende stamvoet heeft.
- Meerstammige bomen/struiken: dikste stam meten; bij hakhoutstoven en knotbomen lagere drempels hanteren.
- Korte levensduur soorten (fruit, meidoorn, berk) bereiken sneller veteraanstatus.
- Langlevende soorten (eik, linde, tamme kastanje, plataan) bereiken pas bij grotere afmetingen veteraanstatus.
- Exoten zoals robinia, Amerikaanse vogelkers: vaak invasief, maar individueel soms waardevol.